

## ADANA BEYLERBEYİ BAYRAMPAŞA-ZÂDE EI-HAC MEHMED PAŞA VAKIFLARI

Mustafa ALKAN\*

### Özet

Ramazanoğlu vakıflarından sonra Adana’da en büyük vakfi Adana Beylerbeyi *Bayram Paşa-zâdeel-Hac Mehmed Paşa bin Derviş Ağa* kurmuştur. Aslen Adanalı olan Mehmed Paşa, 1698-1712 yılları arasında Hac emirliği görevi ile Adana, Şam ve Rakka valilikleri yapmıştır. Bir ara Kırım’a sürgün edilen Paşa, affedildikten sonra da tekrar Hac emirliği görevi ile Kudüs, Şam, Adana ve Maraş valiliklerinde bulunmuştur. Bu süreçte oluşturduğu servetini, ölmeden vakfa dönüştürmüştür. 1702-1711 yılları arasında yöneticisi ve meşrûtu’n-lehi ayrı olarak altı vakıf kurmuştur. Bu vakıfların vakfiyelerinden beş tanesi Adana Şer’iyye (Kadı) Sicilleri’nde bir tanesi ise Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivi’nde bulunmaktadır. Bayrampaşa-zâde Mehmed Paşa vakıfları, kurucusu, asl-ı vakfı ve meşrûtu’n-lehi itibariyle 18. yüzyılda kurulan Osmanlı Vakıflarının genel özelliklerini taşımaktadırlar. Bu çalışmada, Vakıf Kayıtlar Arşivi, Adana Şer’iyye Sicilleri ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunan kayıtlara dayalı olarak, Bayrampaşa-zâde Mehmed Paşa vakıflarının iç analizi yapılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** *Vakıf, Adana, Bayram Paşa-Zâde Mehmed Paşa, Beylerbeyi, 18. Yüzyıl.*

### THE WAQF OF ADANA GOVERNOR BAYRAM PASHA-ZÂDE AL-HAJJ MEHMED PASHA

#### Abstract

After the Ramazanoğlu waqfs, the largest foundation in Adana has been established by governor generals *Bayram Pasha-zâde in al-Hajj Mehmed Pasha bin Dervish Agh*. Mehmed Pasha is originally from Adana and he served as Hajj Emirates (Amir-i Hajj) between the years 1698-1712 and also he governor of Adana, Damascus, and Rakka. He was deported to Crimea. After he had

\* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, alkanm@gazi.edu.tr

bütün vakıflar için de evlatlarının nesli biterse (inkırazi'n-nesl), evlâdiyet sistemi üzere atıklarının nesline geçmesini, onların da nesli inkıraza uğrarsa, rey'-i hâkim ile aslah ve erşed bir kişi mütevellî tayin edilip, vakfın tamir ve termîmi ve hayır şartlarının yerine getirilmesinden sonra her ne kalırsa Medine-i Münevvere fukarasına gönderilmesi istenmiştir.

Ezcümle, Bayram Paşa-zâde Mehmed Paşa vakıflarının idaresi, öncelikle kendisi, çocukları, eşleri ve atıklarına, sonra da evlâdiyet sistemi üzere birinci neslin evlatlarına bırakılmıştır. Bunun dışında başka yönetici tayin edilmemiştir. Ancak, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren duyulan ihtiyaç üzerine bir de nâzir tayin edildiği kayıtlara yansımıştır.<sup>43</sup>

### KAYNAKÇALAR

#### Vakıf Kayıtlar Arşivi (VGMA)

Bayram Paşa-zâde el-Hac Mehmed Paşa bin Derviş Ağa Vakfıyesi, 1711, MA. (Mücedded Anadolu), 591, s. 211.

Hurûfat Defterleri, 1061/79; Hurufât 1067, s. 88, 90; Hurûfat 1068/43

#### Adana Şer'iyeye Sicilleri (AŞS.)

Bayram Paşa-zâde el-Hac Mehmed Paşa bin Derviş Ağa Vakfıyesi, 1706, AŞS. 54, s. 47.

Bayram Paşa-zâde el-Hac Mehmed Paşa bin Derviş Ağa Vakfıyesi, 1706, AŞS. 104, s. 17 (AŞS.54, s. 47'de kayıtlı olan ile aynıdır).

Bayram Paşa-zâde el-Hac Mehmed Paşa bin Derviş Ağa Vakfıyesi, 1706, AŞS. 41, s. 56 (Hüccet).

Bayram Paşa-zâde el-Hac Mehmed Paşa bin Derviş Ağa Vakfıyesi, 1710, AŞS. 101, s. 41.

Bayram Paşa-zâde el-Hac Mehmed Paşa bin Derviş Ağa Vakfıyesi, 1710, AŞS. 101, s. 42.

Bayram Paşa-zâde el-Hac Mehmed Paşa bin Derviş Ağa Vakfıyesi, 1711, AŞS. 41, s. 59.

Bayram Paşa-zâde el-Hac Mehmed Paşa bin Derviş Ağa Vakfıyesi, 1711, AŞS. 39, s. 48.

AŞS. 30, (1138/1725), s. 196.

#### Araştırma ve İncelemeler

ALKAN, Mustafa, *Adana Vakıfları: İnsan Vakıf ve Şehir*, TTK, Ankara 2014.

BARKAN, Ömer Lütfi, "Şer'i Miras Hukuku ve Evlatlık Vakıflar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 6, 1 (1940) 165-181.

BARKAN, Ömer Lütfi, "Çiftlik", *İA*, III, s. 392-397.

BERKİ, Ali Himmet, *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tâbirler*, VGM. Yayını, Ankara (t.yok).

ENER, Kasım, *Tarih Boyunca Adana Ovasına (Çukurova'ya) Bir Bakış*, 7. Baskı, İst. 1986.

İNALCIK, Halil, "Osmanlılarda Raiyyet Rûsûmu", *Belleten*, XXIII (1959), s. 575-610;

İNALCIK, Halil, "Çiftlik", *EI*, 1961, c. II, s. 33-34.

İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, Eren Yayıncılık, İst. 1996.

<sup>43</sup> Hurûfat 1061/79; Hurûfat 1068/4

İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, I, 1300-1600, (Tercüme: Halil Berktaş), Eren, İstanbul 2000.

KILIÇ, Orhan, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdarî Taksimatı*, Elâzığ 1997.

KURT, *Çukurova Tarihinin Kaynakları III 1572 Tarihli Adana Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Ankara 2005.

MEHMED SÜREYYA, *Sicil-i Osmani, IV*, (Yeni Yazıya aktaran Seyit Ali Kahraman), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi, Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, Türk Tarih Kurumu (TTK), Ankara 2003.